

Over Leven

Over Leven

Egbert van der Stouw

 UITGEVERIJ
Peper

Over Leven
Egbert van der Stouw

1e druk februari 2025

ISBN 9789493198678
ISBN e-book 9789493198685
NUR 301

Tekst: © Egbert van der Stouw
Citaten: zie 'Verantwoording van citaten'
Omslagontwerp: Ruth van der Stouw
Opmaak binnenwerk: Ruth van der Stouw
Illustratie: Ruth van der Stouw
Foto auteur: Willemijn van Harskamp

© Uitgeverij Peper
Uitgeverij Peper is een imprint van Uitgeverij Zilt
Alle rechten voorbehouden.
www.uitgeverijzilt.nl

De uitgever heeft haar uiterste best gedaan om de rechthebbenden van de in dit boek geciteerde teksten te achterhalen. Wanneer u desondanks rechthebbende meent te zijn en geen toestemming heeft verleend, neemt u dan contact op met de uitgeverij.

*We tell our stories because all of us have survived something,
because stories are signposts from the past that give us clues about the
future. Finally, our stories are a witness to the next generation and an
opportunity to understand the universal as well as the particular
in tales of trauma, healing, and survival.*

Barbara Holmes in: *Crisis Contemplation:
Healing the Wounded Village*

Copyright © 2018 by CAC. Used by permission of CAC. All rights reserved worldwide.

*In our end is our beginning;
in our time, infinity;
in our doubt there is believing;
in our life, eternity.
In our death, a resurrection;
at the last, a victory,
unrevealed until its season,
something God alone can see.*

uit: *Hymn of Promise*
tekst: Natalie Allyn Sleeth

© Hope Publishing / adm by Small Stone Media.

in herinnering aan mijn vader
opgedragen aan mijn moeder

voor mijn vrouw Gertine
en onze dochters Judith, Rachel, Ruth en Tamar

Inhoud

<i>Dank sei Dir, Herr</i> - Palmzondag 2 april	9
<i>This is to mother you</i> - maandag 3 april	19
<i>Take my hand, precious Lord</i> - dinsdag 4 april	33
<i>Zie de mens die in zijn lijden</i> - woensdag 5 april	45
<i>Gij zijt tot herder ons gegeven</i> - Witte Donderdag 6 april	59
<i>Tears of God</i> - Goede Vrijdag 7 april	73
<i>Als alles duister is</i> - Stille Zaterdag 8 april	85
<i>Aber du weit den Weg fr mich</i> - Pasen 9 april	101
Dankwoord	120
Personages en hun relaties	122
Kaart van Hemmen en omgeving	123
Verklarende woordenlijst	124
Verantwoording van citaten	128
Playlist en gesprekshandleiding	129

Dank sei dir, Herr

Palmzondag 2 april

Het roestige toegangshek knarst en piept en opent zich met tegenzin, alsof het wil zeggen: ‘Wat moet je hier?’ Voor Hilda is dat geen vraag. Ze is bijna op de plek van haar bestemming: het graf van haar ouders. Zes dagen heeft ze gelopen. Van haar woonplaats Emmen naar Hemmen. Een week geleden werd ze 67. Het afscheid van een werkend bestaan, het begin van een nieuwe fase in haar leven. Een dag later begon ze aan deze langeafstandswandeling, die voor haar de betekenis van een pelgrimage heeft.

Het kerkhof ligt als een lijkwade rond het oude kerkje gevlijd. Het kerkje dat haar zo vertrouwd is. Als domineeskind was het haar tweede huis. Ze kwam er bijna elke dag wel over de vloer. Nu oogt het kwetsbaar en verlaten. Ze loopt langzaam naar de laatste rustplaats van wie haar het leven gaven. Haar blik blijft links en rechts van het pad even rusten op de namen van bekenden die ze passeert. Ach, haar lievelingsjuf van de lagere school. Zij kon zo mooi vertellen, ze bracht bijbelverhalen tot leven. De kinderen hingen aan haar lippen. En daar, het graf van een klasgenootje, overleden aan kanker. De schok die dat tweewegbracht in het dorp.

Het graf ligt aan de voet van een oude kastanje. De grafsteen, gehouwen uit Belgisch hardsteen, oogt verweerd. Op het ruwe oppervlak heeft zich her en der korstmos gehecht. Boven de namen van haar ouders staat een regel uit een lied. Een vertaling van een gedicht van Dietrich Bonhoeffer: *In goede machten liefderijk geborgen*. Haar vader was een liefhebber van deze Duitse theoloog en martelaar.

Haar vaders naam staat boven die van haar moeder. Hij was de eerste van hen beiden die stierf. Hilda is nu al vijf jaar ouder dan hij werd. Vreemd, dit besef. Dit was zijn eerste gemeente. Maar liefst veertien jaar was hij hier dorpsdominee. Veel langer dan de meeste predikanten in hun eerste standplaats. Toen hij naar Emmen geroepen werd, had zij haar ouderlijk huis net verruild voor een studentenkamer in Groningen, waar ze begonnen was aan een studie theologie. Ook in Emmen was haar vader lang dienaar van het Woord geweest. Totdat de ongeneeslijke kanker in zijn lijf een onverbiddelijke grens stelde aan zijn aardse bestaan. Hij wilde in Hemmen begraven worden, de plek die hem zo gevormd had in zijn predikantschap. Haar moeder had haar man bijna dertig jaar overleefd. Twee jaar geleden was ze overleden, na een kort verblijf in een verpleeghuis. De jaren daarvoor waren zwaar geweest voor Hilda. Als enig kind van haar ouders lag de druk van de mantelzorg voor haar moeder vooral op haar schouders. Dat was ook de reden dat ze van Groningen naar Emmen was verhuisd. Dat bracht wel met zich mee dat ze haar werk als ziekenhuispastor in het UMC Groningen moest opgeven. De dagelijkse reisafstand tussen Emmen en Groningen was te groot. Het afscheid van haar werk in het ziekenhuis was haar zwaar gevallen. Ze had een baan als geestelijk verzorger in een verpleeghuis in Emmen gevonden, het verpleeghuis waarin haar moeder enkele jaren later moest worden opgenomen. Met die onvermijdelijke opname was er een last van haar schouders genomen. Dat voelde een beetje zoals de rugzak die ze nu afdoet en op het grindpad legt.

Haar oog valt op de verwilderde planten en grassen die het graf bedekken. Het is te zien dat ze hier een tijd niet

geweest is. Dat moet de beheerder van het kerkhof vast een doorn in het oog zijn. Daar gaat ze morgen mee aan de slag. Nu is het tijd voor iets anders. Tijd voor een klein ritueel. Ze haalt twee waxinelichtjes en een doosje lucifers uit een zijvak van haar rugzak, plaatst ze tussen de beplanting aan de voet van de grafzerk en steekt ze aan. Dan gaat ze op haar knieën zitten, aan de rand van het graf. Op haar telefoon zoekt ze het lievelingslied van haar moeder. Zelfs toen haar geest steeds meer versluierd raakte, kon ze de melodie nog meeneuriën. De onmiskenbare stem van Aafje Heynis, begeleid door een orgel, zet in met de woorden *Dank sei Dir, Herr*. De gedragen muziek waaiert uit over het kerkhof. Net zoals toen de kist met het lichaam van haar moeder bij haar uitvaart dit kerkje werd uitgedragen, begeleid door orgelklanken. Haar ogen worden vochtig door de ontroering die deze herinnering oproept. Het leven van haar moeder was getekend door verlieservaringen. Als kind was ze haar vader verloren. Die was omgekomen bij een bombardement, vlak voor het einde van de oorlog. Ze was nog geen 60 toen haar man overleed. En haar enige dochter had haar geen kleinkinderen geschonken. Om dan toch troost te vinden in een lied waarin God gedankt wordt. Nu troosten deze woorden Hilda. In gedachten dankt ze God voor het geschenk van haar ouders. Als het lied geklonken heeft, pakt ze een door haar vertaalde tekst van Bonhoeffer uit haar jaszak. Deze tekst heeft ze bij de uitvaart van haar vader en van haar moeder voorgelezen. Weer spreekt ze de woorden uit, zachtjes, nog net niet overstemd door de ruisende bladeren van de kastanjeboom.

Er is niets dat de afwezigheid van een geliefd mens kan vervangen en je moet dat ook helemaal niet proberen. Je moet het gewoon withouden en volhouden. Dat klinkt eerst heel moeilijk, maar is

tegelijktijd een grote troost. Want doordat het gemis werkelijk onvervuld blijft, blijf je met elkaar verbonden. Het is verkeerd om te zeggen dat God de leegte vult. Hij vult die helemaal niet, maar laat die veeleer leeg, en helpt ons daardoor onze echte gemeenschap – hoe pijnlijk ook – te bewaren. Bovendien: hoe mooier en rijker de herinneringen, hoe zwaarder de scheiding. Maar dankbaarheid verandert de kwelling van de herinnering in een stille vreugde. Je draagt de schoonheid van het verleden niet als een doorn, maar als een kostbaar geschenk in je mee.

Terwijl de woorden nog in haar naklinken, dwalen haar gedachten af naar herinneringen die ze aan deze plek bewaart. Zoals die keer dat ze als kind de toren van de kerk had beklommen, aangetrokken door het onbekende daarboven. Ze was in een ruimte beland, met daarin de grote kerkklok en de ingewikkelde en geheimzinnig tikkende raderen van het uurwerk. Ze was in een hoekje gaan zitten, gespannen wachtend op het moment dat de klok zou gaan luiden. Na een tijdje hoorde ze gestommel op de houten trap. Het was haar vader, die haar zocht omdat het bijna etenstijd was. Ze had hem verteld waarom ze de toren had beklommen en hier nu zat. Hij was naast haar gaan zitten en in stilte hadden ze gewacht. Totdat de grote klok ineens in beweging kwam en zes keer oorverdovend had geslagen. Ze hadden elkaars hand vastgepakt en elkaar aangekeken, verbonden in de magie van dat ogenblik. Een moment om nooit te vergeten.

Ze is in gedachten nog in die torenkamer als de kerkklok weer begint te slaan. Ook nu zes keer. Ze schrikt op uit haar overpeinzingen. Is het al zo laat? De hoogste tijd om zich naar haar onderkomen voor de komende week te spoeden. Ze komt moeizaam overeind en hijst de rugzak op haar rug.

Als ze het kerkhof verlaat, valt het haar op hoe uitgestorven deze plek lijkt. Sinds ze Hemmen is binnengewandeld, heeft ze nog geen mens gezien.

Even later klopt ze aan bij een huis in cottage-stijl: B&B *Het warme nest*. Een kleine vrouw met een gulle lach opent de deur en verwelkomt haar hartelijk. Ze stelt zich voor als Julia van Egmond en nodigt Hilda binnen. Terwijl ze over de drempel stapt, krijgt ze de vraag of ze al gegeten heeft. Ze antwoordt ontkennend, waarop de gastvrouw haar uitnodigt om mee te eten. Een aanbod dat ze met beide handen aanneemt, dankbaar voor zoveel gastvrijheid.

‘Ik zal je voorgaan naar je kamer,’ zegt Julia.

Ze lopen door een lange gang. Onderweg wijst ze waar de keuken is, waar ze straks gaan eten. Via een bijkeuken komen ze in een aanbouw van het huis, met uitzicht op de tuin. De ruime en sfeervol ingerichte kamer is precies wat Hilda had aangetrokken toen ze de beschrijving en foto’s op de website van dit B&B las. Nadat Julia haar ook de aangrenzende badkamer heeft laten zien en de sleutels van haar kamer en de deur naar buiten heeft gegeven, laat ze Hilda weer alleen met de woorden: ‘Maak het jezelf makkelijk. Over een kwartier staat de maaltijd op tafel.’

Hilda doet haar rugzak af, haar wandelschoenen uit en gaat op het tweepersoons bed liggen.

‘Ik ben er,’ zegt ze hardop en met een diepe zucht tegen zichzelf.

Een gevoel van dankbaarheid welt in haar op. Haar voettocht was behoorlijk zwaar geweest. De eerste dagen door de spierpijn van het lopen en het dragen van de rugzak. De laatste dagen vanwege een paar pijnlijke blaren op haar voeten. Maar ze heeft doorgezet, vastberaden om

haar bestemming te bereiken. Ze bedenkt dat haar vader trots op haar zou zijn geweest, haar moeder vooral bezorgd. Over alles wat er met haar had kunnen gebeuren, als vrouw alleen op pad. Zelf had ze zich geen moment onveilig gevoeld. De bijzondere ontmoetingen met mensen onderweg gaven haar juist het gevoel in een welwillende wereld te wandelen.

De vrouwen zitten aan tafel in de eetkeuken, die bij Hilda de knusse sfeer oproept van de keuken van haar oma. Ook die had een granieten aanrechtblad, een ronde eettafel en keukengerei uit vervlogen tijden. De geur van pasta carbonara doet Hilda watertanden. Julia vraagt wat haar tot deze pelgrimstocht naar Hemmen heeft gebracht. Ze vertelt dat die voor haar een soort overgangsritueel naar een nieuwe levensfase is. Dat ze vorige week 67 is geworden en is gestopt met werken. En dat ze deze bestemming koos vanwege de betekenis ervan voor haar. Ze vertelt over haar ouders die hier begraven liggen, over haar vader die hier dominee was, over haar kinderjaren die ze hier doorbracht. Julia is een en al oor.

‘Wat bijzonder zeg. Ik heb je ouders niet gekend, maar ik herinner me wel de begrafenis van je moeder. De naam van je vader wordt hier door de mensen die hem gekend hebben nog steeds in ere gehouden. Ik ben diaken en scriba van de kerk en heb met veel mensen in het dorp contact. Ik hoor eigenlijk alleen maar goede verhalen over hem. Het moet een bijzondere man zijn geweest.’

‘Wat fijn om te horen,’ zegt Hilda. ‘Ja, het was ook een bijzondere man, mijn vader. Ik had een goede band met hem. We hadden veel gemeen met elkaar. Zijn liefde voor taal, voor mensen en voor de kerk werkte aanstekelijk voor mij. Mede daardoor ben ik destijds theologie gaan

studeren.’

Julia vraagt of Hilda ook dominee is geworden, net als haar vader.

‘Niet helemaal. Ik ben als geestelijk verzorger gaan werken.’ Ze vertelt wat haar beroep inhield. Dan vraagt ze: ‘Maar Julia, hoe ben jij in Hemmen verzeild geraakt?’

Julia legt haar bestek neer, schuift haar stoel iets naar achteren en begint te vertellen.

‘Wij zijn hier zo’n 25 jaar geleden neergestreken. Onze beide zoons waren twee en vier. Ze zijn nu volwassen. We woonden daarvoor in Arnhem, maar we wilden graag de stad uit. We hebben lang gezocht, tot we op een zondagmiddag door Hemmen reden en dit huis te koop zagen staan. Het zag er bouwvallig uit, maar daarmee was het ook betaalbaar. We houden allebei van klussen en durfden de sprong te wagen. We hebben het huis gekocht en door de jaren heen eigenhandig verbouwd.’

‘Nou, dat is dan goed gelukt,’ reageert Hilda. ‘Jullie hebben er echt iets moois van gemaakt.’

‘Een paar jaar geleden ben ik gestopt met mijn baan in het onderwijs. Ik was docent handvaardigheid op een middelbare school. Toen zijn we met dit B&B begonnen.’ Julia vertelt dat haar man als voedingstechnoloog bij een bedrijf in Wageningen werkt en op dit moment een congres in Amerika bijwoont. Dan biedt ze Hilda aan om tijdens haar verblijf naast het ontbijt ook de lunch en het avondeten bij haar te gebruiken.

‘Je kunt ontbijten en lunchen wanneer het jezelf uitkomt. Je pakt gewoon uit de keuken wat je nodig hebt. Warm eten kunnen we dan samen doen.’

‘Dat klinkt verleidelijk. Maar daar wil ik dan wel extra voor betalen.’

‘Nee hoor, dat is helemaal niet nodig.’

‘Laat me dan op zijn minst ook eens voor jou koken,’ reageert Hilda, die zich toch wel wat bezwaard voelt.

‘Nou, daar zeg ik geen nee tegen.’

Het samen tafelen krijgt een vervolg in het samen theedrinken. Julia vraagt welke plannen Hilda heeft voor haar verblijf in Hemmen.

‘Ik moet in ieder geval het graf van mijn ouders wat fatsoeneren. Dat is behoorlijk overwoekerd door de beplanting. Niet dat ik dat erg vind, maar de beheerder van het kerkhof zal er minder blij mee zijn.’

‘O ja, dat weet ik wel zeker. Arie is ook kerkrentmeester en zit bij mij in de kerkenraad.’

Hilda informeert hoe het met de kerk in het dorp gaat. Julia vertelt over de problemen waar ze mee worstelen. Dat de geloofsgemeenschap in een gestaag tempo krimpt en vergrijsst. Dat er eigenlijk te weinig ambtsdragers zijn, omdat niemand in de kerkenraad wil zitten. Dat ze om die reden noodgedwongen de rol van diaken en scriba combineert. En dan zegt ze dat er deze week op verzoek van Arie een overleg van de kerkenraad is.

‘Vergaderen jullie in de Goede Week?’

‘Ja, er is blijkbaar een kwestie die we dringend moeten bespreken.’

Hilda heeft zich teruggetrokken op haar kamer. Ze is moe van de lange wandeldag, die begon vanuit het Stayokay Hostel Arnhem, zo’n 25 kilometer hiervandaan. Wat Julia haar vertelde over de nijpende situatie van de kerk in Hemmen laat haar niet los en gaat haar aan het hart. Toen zij hier opgroeide was het een bloeiende geloofsgemeenschap. Dat is tenminste wat ze zich ervan herinnert. Maar misschien klopt dat beeld niet. Maakt de herinnering het mooier dan het in werkelijkheid was. Ze vindt het wel een teken aan

de wand dat de kerkenraad uitgerekend deze week bijeen komt. Zelf hoopt ze de komende dagen de tijd te nemen om bewust stil te staan bij de betekenis van deze week. Ze haalt het *Bonhoeffer Brevier* uit haar rugzak, gaat in bed liggen en leest de tekst van vandaag, 2 april. Geen lichte kost om te verteren. De laatste zinnen komen nog het meest binnen.

En laten wij onze toevlucht nemen tot Hem, die om ons aller zonden aan het kruis heeft gehangen en voor ons de verlossing heeft volbracht.